

Služba resnici in bližnjemu

Kristjan je zavezan, da služi resnici in bližnjemu, tako v svojem osebnem življenju, kakor takrat, ko nastopi javno. Katoliški katekizem pa nas opozarja, da obstajajo resnice, ki "zahtevajo od nas požrtvovalnost in zatajevanje samega sebe. Ko se človeški razum dokoplje do takih resnic, naleti na težave tako zaradi vzgibov čutnosti in domišljije kakor zaradi zle poželjivosti, ki prihaja od izvirnega greha. Zaradi tega se ljudje v takih rečeh radi prepričujejo, da je zgrešeno ali vsaj dvomljivo, za kar bi hoteli, da ne bi bilo resnično."¹ Pomeni, da smo resnico dolžni spoznati in sprejeti, potem pa, kljub težavam in slabostim, v skladu z njo živeti. Zvestoba resnici večkrat tudi ni lahka, ker nas izpostavlja nasprotovanju in kritiki javnega mnjenja, a hraniti jo le zase bi pomenilo, da jo zatajimo. Ker je dragocena, jo moramo posredovati in v duhu ljubezni nuditi bližnjim. To je izziv za vsakega vernika, še v posebni meri pa za nekoga, ki stopi iz razmeroma varnega osebnega kroga in se posveti javnemu delu.

NIČ NI ZASTONJ

Vse, kar je vredno, stane. Tudi spoznavanje in sprejemanje resničnosti, katere izraz je resnica, ni zastonj. Vedno znova zahteva od nas ceno razsodnosti, odločanja in vztrajnosti, to je napora. Nepriznavanje ali prezir resničnosti iz strahu pred naporom zavajajo človeka v iskanje lahkih bližnjic na poti do sreče, za katero je ustvarjen. Ena priljubljenih bližnjic je, da kolikor nam ne uspe prilagoditi stvarnosti željam, poskušamo spreminjati njen videz in ga predstavljati sebi in drugim kot resničnost. V takem primeru raje zaupamo zmoti, ki se predstavlja, kot beremo v Genezi,

"mikavna za oči in vredna poželenja" (1Mz 3, 7). To delamo lahko iz površne neučakanosti, ali v želji po odobravanju, morda pa tudi iz napuha, ko precenjujemo prodornost svojega razuma. Pri tem človek navadno ne vara le drugih, ampak tudi sebe. Gre za svobodno, a tragično "izbiro samega sebe zoper Boga, zoper zahteve narave in s tem tudi zoper svoj lastni blagor"².

Znak upiranja Stvarniku je tudi, da človek ne sprejema bremena, ki si ga je naložil z izvirnim grehom. Noče plačevati cene svojih odločitev. Na ta način se oddaljuje od resničnosti, kar ga vodi k uveljavljanju svojevoljnih etičnih in družbenih modelov. V kolikor taki

modeli ne ustrezajo resničnosti, zavajajo družbo v privide utopije, iz katerih pa se ta prej ali slej prebudi in znajde na trdih tleh realnosti.

Ne le kolektivizem skrajnega socializma, tudi vseobsegajoča socialna država ali samodejni klasični liberalizem so primeri družbenih modelov, ki ob iskanju idealnih rešitev spregledajo, sicer v različni meri, realno zmogljivost in globlja teženja tako posameznikov kot družbe. Pri tem je potrebno poudariti, da socializmi, ki izvirajo iz marksističnega kolektivizma, zavirajo ter izkrivljajo tako osebno kakor družbeno rast, ker ne spoštujejo naravne danosti, niti človekove neponovljive enkratnosti in njegove kreativne svobodnosti. Te oblike socializma predstavljajo večji odklon od družbene realnosti kakor liberalizem, ki ob pravilni analizi tržnih mehanizmov in zavzemanju za človekovo svobodo povzroča socialne napetosti, ker ne upošteva šibkosti človeške narave. Omenjeni ideologiji, kljub temeljni različnosti, ne uvidita pomena vzgoje posameznika v smeri naravnih kreposti. Marksistični socializem zaupa v tem pogledu diktatu, prisili in sistemu, liberalizem pa človekovi dobroti in naravnim zakonom trga. Odsotnost vzgoje v smeri preudarne umnosti, poguma, trezne zmernosti in pravičnosti pa je za družbo usodna, ker odpira vrata tako osebnim utvaram kakor družbenim utopijam.

Vseh prividov, tako vabljivih kakor strahljivih, je prej ali slej konec, ker ne ustrezajo resničnosti. Vendar preizkušnja ponovnega srečanja z realnostjo, ki ni lahka že na gospodarsko-političnem področju, je toliko težja na moralnem. Kjer je ljudi zapeljevala v utvaro, ob zmotnem ocenjevanju stvarnosti, tudi načrtna, sistematična laž, tam za družbeno okrevanje ni dovolj sprememba gospodarskega modela. Če zmota človeka zavaja, ga laž uničuje. Laž, zavestno prikrivanje ali potvarjanje resnice, je zlo, ki notranje pohabi tiste, ki jo uporabljajo, drugim pa, ki jo nekritično izkoristi, brezbriznosti ali bojazni sprejemajo in širijo, omrtvi vest in zamegli um. Ko družba na tak način moralno prizadetih oseb prizna,

da je stanje, v katerem se nahaja, posledica in del prikrite cene preteklih zablod in slabosti, je tako priznanje pričetek okrevanja. Vendar tam, kjer so bile celotne generacije aktivno in pasivno izpostavljene razkrajevalnim učinkom laži, to ni lahko. Malokdo si pri tem lahko opomore sam.

Kristjan, ki je ostal zvest resnici, je v takih razmerah še posebno poklican, da pomaga svojim bližnjim ne le s tiho osebno dobroto, ampak tudi z javnim delom.

CENA ODLOČITEV

Pojem zmote dobiva v svetu, ki rad govori o mnogih resnicah, arhaičen prizvok, a je hudo sodoben. Vsaka odločitev ima namreč svojo ceno, ki je ob slabih odločitvah lahko izredno visoka. Ko nekritično sprejemamo zamisli, ki se nam zdijo privlačne, se le redko vprašamo, ali so v skladu z realnostjo in kam nas bodo pripeljale. Znan je rek, ki ga pripisujejo J. M. Keynesu, da lahko naredimo, kar hočemo, ne moremo se pa izogniti posledicam svojih odločitev, to je njihovi ceni.

Ne le množica, celo njeni vodniki se malokdaj odločajo za ali proti neki ideji pod vidikom bolj ali manj predvidljivih dolgoročnih posledic. Ne vprašajo se o končni ceni odločitev. Lahko pa tudi, da jim je ta poznana, a je tako visoka in zastrašujoča, da jo zbrisejo iz zavesti, kot da je ne bi bilo. Vse preradi zavzemajo stališča in sprejemajo sklepe po "privlačnosti" in "naprednosti" idej ali predlogov z ozirom na njihovo kratkoročno in neredko navidezno koristnost.

Tak kratkoročni vidik, po katerem je prepričljivost videza važnejša od kvalitete blaga, ni nepoznan na trgu tvarnih dobrin, a se ga podjetniki, ki načrtujejo in odločajo dolgoročno, navadno ogibajo. Ljudje na trgu vedo, da ima laž kratke noge, da se resnica končno splača, čeprav je skušnjava kratkoročnih, etično dvomljivih bližnjic vedno prisotna. Na političnem in tudi na kulturnem polju pa je to večkrat težje razvidno. Na teh področjih je posledičnost in z njo večkrat skrita

cena naših dejanj in opustitev morda bolj prikrita, a je vendarle predvidljiva. Razbrati dolgoročne posledice odločitev, pred katerimi stoji neka skupnost in jih prikazati ljudem tako, da prepoznajo njih resnično stvarno in moralno ceno, je naloga vseh odgovornih javnih delavcev. Taka drža zahteva od njih poznavanje družbenih razmer in miselnih tokov, strokovno znanje, pa tudi pogum, da spregovorijo pravočasno in povedo, kar je res in prav.

OPORA SPOMINA

Ni redko, da ljudje, ki se predstavljajo kot javni delavci na raznih področjih, ne želijo, da bi se na podlagi lastnih in tujih izkušenj javno razpravljalo o posledicah njihovih odločitev in dejanj. Taki ljudstvu ne služijo, marveč ga izrabljajo. Namesto, da bi ga vodili v smeri skupne blaginje, ga zavajajo v labirint lastnih koristi.

Da je mogoče s površnimi obljubami venomer zavajati ljudstvo, mu je treba okrniti spomin. Moda in mediji, ki poskrbijo, da živi človek pod impulzi neprestanih zunanjih dražljajev, mu otežujejo etično, pa tudi estetsko presojo ponujanih dobrin, medtem ko mu hkrati skušajo s svojo nenehno "aktualnostjo" in s tehnološkim kopičenjem podatkov preprečiti rabo spomina. Tudi sodobna vzgoja, ki poudarja sicer potrebno spontano ustvarjalnost otrok in odraslih, ne ceni spomina, a s tem omejuje človekovo dimenzijo na sedanjost. Hiranje družinske tradicije, slabo poznavanje narodove preteklosti pa tudi zgodovine verstev in civilizacij, vodijo družbo v isti smeri.

Z oslabelem ali okrnjenim spominom izgublja človek najprej svojo družinsko, nato pa tudi narodno, družbeno tradicijo, ki je del njegove resničnosti. Ko pričinja oseba izgubljati svojo časovno dimenzijo, svojo zgodovinskost, postaja vedno manj sposobna zamišljati in predvidevati prihodnost. Ostaja brez temeljev in korenin. Kolikor bolj je nekdo odvisen od trenutnih, zunanjih

impulzov, toliko bolj se giblje v smeri, ki mu jo določajo drugi. Vedno manj je oseba, vedno manj odgovoren državljan, vedno manj član družine, pa tudi naroda. Ker noče biti sin, ne zna biti oče. Pri tem čuti, da ostaja nezrel, zato beži pred odgovornostjo. Postaja to, kar hočejo narediti iz njega, delček delovne in porabniške množice. Po cestah in trgih lahko kriči in ponavlja gesla, a ne razmišlja o njihovem pomenu. Prepričan je, da je na tak način politično angažiran, a beži pred samoto volilne kabine, ker se ne mara srečati z odločanjem o svoji prihodnosti.

Morda prihajajo ob opazovanju teh pojavov nekateri državljani do prenatrženega zaključka, da vodita demokracija in tržno gospodarstvo, podobno kot totalitarizmi, družbo v moralni razkroj in da je za poštene ljudi zato politično delovanje nesmiselno. Sprašujejo se, ali se ni bolje zapreti v svoj krog in čakati, kaj bo, saj večina tako ali tako ne bo sledila moralno zahtevnemu nauku in bo drsela neizbežno v smeri osebne in družbene razpuščenosti.

Pri takem sklepanju je prva napaka verjeti v neko nujnost, ki je ni. Človek je kljub svoji, po grehu ranjeni naravi, zmožen odločanja za dobro. Razkroj družbe bi postal neizogiben le takrat, ko bi vsi ljudje, verni in neverni, zavrgli moralne vrednote, ki so, okrepljene s spominom, potreben pogoj pri doseganju osebne in skupne blaginje. Druga težka napaka gornjega sklepanja je v enačenju totalitarizmov, ki človeku jemljejo svobodnost, z demokratično družbeno ureditvijo, ki svobodnost omogoča, a hkrati zahteva od človeka odgovornost za svoja dejanja. V tem primeru ne gre za izbiro dveh družbenih modelov, temveč za globoko moralno vprašanje, za odločitev v smeri odgovorne osebne rasti v svobodi, ki je pogoj ljubezni, ali za slepo podrejenost sistemu, ki temelji na teoriji nasprotij in boja. Naslednja pomanjkljivost takega mišljenja je v podcenjevanju življenjske sile, ki jo vsebuje resnica. Laž je konstrukt, ki se hrani iz naporov tistega, ki laže. Resnica ima lastno prepričljivost. Glede tega nas spominja sveta Terezija

Avilska, "da včasih dva ali trije, ki govorijo resnico, premorejo več kot kopica drugih skupaj! Polagoma zaslepljeni spet najdejo pot in Bog jih navdihne s pogumom, da jo nadaljujejo.³ Zgrešeno je tudi precenjevanje vpliva množice, to je pozunanjene "večine". V človekovi naravi je namreč globoko usidrana težnja po istovetnosti, po biti to, kar si, usmerjena k resnici, pravici, dobroti in lepoti. Zato je v družbenem sistemu, ki dopušča in omogoča kristjanu javno delovanje, to njegova ne le državljanska, marveč tudi verska, apostolska dolžnost.

Krščanska vera deluje v človeku iz milosti, a sloni, podobno kot njegova celotna osebnost, tudi na spominu. Smo del zgodovine in s svojo sedanjostjo pogojujemo prihodnost. Tako za družbeno kot za osebno, tudi versko prenovu je potrebna celovita poživitev spomina. Spomina na razodeto izročilo o Besedi, ki je bila v začetku, na Njeno odrediteljsko poslanstvo med nami, na nepretrgano verigo zgledov, na daljne in bližnje izkušnje in preizkušnje naroda, verskega občestva in svoje lastne. Iz teh spoznanj, iz ljubezni in vere, rastemo ter krepimo v sebi in okrog sebe upanje na dopolnjevanje v času in na dopolnitev po njem.

POTREBNA, A NELAHKA POT

Spomin je izhodišče pri spoznavanju resničnosti, a je le pričetek nelahke poti. "Neupoštevanje dejstva, da je človekova narava ranjena, nagnjena k zlu, je povod za hude zmote na področju vzgoje, politike, socialnega delovanja in nravi," uči Katekizem katoliške Cerkve.⁴ A to ni razlog za kak pesimistični determinizem, marveč prav nasprotno nagiba kristjana k vztrajnemu, nikdar samoumevnemu delu za dobro. Vso zgodovino prepleta trd boj človeka zoper moči teme. Ta boj je nastopil ob pričetku prazgodovine "in bo po Gospodovi besedi trajal do zadnjega dne. Človek, ki je zapleten v ta boj, se mora neprestano bojevati, če naj se drži dobrega; in le za ceno velikih naporov je s pomočjo božje milosti sposoben

dosegati notranjo enotnost v samem sebi".⁵ Ta enotnost v človeku samem je pogoj za večanje harmonije v družbi.

Vsi ljudje dobre volje smo postavljeni pred to nalogo, katere končnega sadu na tem svetu ne bomo videli, ki pa je smiselna, ker preprečuje moralno katastrofo osebne in družbene eksistence. Pri tem pojasnimo, da je boj proti zlu, ki ga omenjamo, napor človeka za dobro predvsem v njem samem. To ni boj nasilja in orožja, marveč je boj razuma in srca, ni boj za uničevanje, temveč za ohranjanje in rast življenja, ni boj sovraštva, temveč je odločitev proti sovraštvu za vzajemnost, harmonijo in ljubezen. Tudi ta boj zahteva žrtev, ki pa jih kristjan ne povzroča drugim, temveč jih sprejema nase.

Vse to postavlja vernika, ki se posveča javnemu delu, pred nalogo vztrajanja posebno v času, ko zahteva večina ljudi od države lahkih rešitev. Hočejo tako družbeno ureditev, ki bi brez težjih naporov osvobodila ljudstvo revščine in vseh težav, posameznika pa odvezala moralnih in družbenih odgovornosti. Zato bodo ljudje sprva raje sledili vodnikom, ki jim neodgovorno obljubljajo lahko življenje, kakor takim, ki jih usmerjajo k sprejemanju osebnih odgovornosti, k delu, k doseganju zdravega ravnovesja med skrbjo za osebni napredek in za skupno blaginjo ter za harmonično doseganje tvarnih in duhovnih dobrin. Kdor odgovorno opozarja na zahtevno realnost, mora biti pripravljen, da mu množica vsaj za nekaj časa obrne hrbet in da ga zapustijo tudi kaki dobri znanci. A nikdar ne bo ostal sam, kajti resnica ne izgubi privlačnosti in resničnost je neizprosna.

Ko ljudje spoznajo prevaro na videz lahkih rešitev in predno se razočarani predajo brezbrizni skepsi in obupu pesimizma, prično iskati alternative. Te morajo biti jasne, utemeljene in prepoznavne. Krščanski javni delavec mora biti zato vztrajen. Le kdor je zmožen prenašati včasih na videz brezizhodna obdobja osamljenosti, bo stal pripravljen na svojem mestu, ko bo nastopil njegov čas. V letih "neuspešnega vztrajanja" si v krščanstvu

zasidran javni delavec lahko pridobi s študijem in duhovno poglobitvijo večjo trdnost in prepričljivost. V tekmi s kratkoročnimi, neredko površnimi pristopi do družbenih vprašanj, mu bosta dala prej ali slej odločujočo prednost tako temeljito poznavanje izzivov in rešitev, kakor moralno zdravje in z njim povezana nepodkupljiva poštenost.

MEJE KOMPROMISA

Javni delavec je v večji meri kot ostali ljudje izpostavljen poklicni potrebi sklepanja kompromisov. Na področju materialnih koristi je sklepanje kompromisov potrebno, je del trgovine in tudi politike. Demokratično sožitje je sad dogovorov, izmenjav mnenj in koristi, skratka kompromisov. Trgovinska in tudi politična zavezništva se sklepajo in razklepajo z ozirom na njih koristnost. Vendar tako podjetnik kakor politik ne bi smela nikoli izgubiti izpred oči tudi moralne opredelitve svojih dejanj. Na področju moralnih vrednot, ki so neločljiv del stvarnosti in ki presegajo stvarno koristnost, pa ni mogoče sklepanje kompromisov.

V zadnjem stoletju je prisotna, morda bolj kot kdaj prej, tudi pri javnem delu, nevarnost, da bi se zatekali v udobno varstvo relativizma in dialektike. Kar je bilo primerno včeraj, se zdi neprimerno danes in bo prav lahko pozabljeno jutri. Nič ni stalnega, vse je odvisno od tega, kdaj in s kakšnega vidika gledaš. Dialektika, neprestana veriga nasprotij in sprememb, je morda primerna metoda na tem ali onem področju človekovega delovanja, vendar z njo ni mogoče prestopati iz ene dimenzije človekove biti v drugo. Ni dialektike med duhom in materijo, ni dialektike med časom in večnostjo, pa tudi ne med dobrim in zlim.⁶

Med dobroto in zlom, prav kakor med resnico in neresnico, obstoja nepremostljivo nasprotje in popolna kontradikcija. Med temi nasprotji ni srednje poti in kdor jo išče, se znajde v povprečni mlačnosti, ki je pogubnejša od skrajnosti mraza in vročine.⁷ Dobro in zlo, resnica in laž, so torej meje vsakega

gospodarskega in političnega kompromisa, katerih na bo prestopil noben javni delavec, ki mu je mar skupna blaginja.

Prepoznanje te globoke, a na prvi pogled ne vedno jasne meje med potrebo kompromisov na eni strani in odločno brezkompromisnostjo na drugi, je za odgovornega javnega delavca, ki se mora včasih odločati v omejenem časovnem okviru, težak izziv. Odločati se mora po vesti. Če spozna kasneje, da kompromis, storjen v dobri veri, ni temeljil na resničnih podatkih in da ne služi dobremu, ga mora odpovedati in zapustiti. Nikomur ni lahko priznati, da se je zmotil, toliko težje je to storiti javno. Nekateri bodo štel prizadetemu to v slabo, marsikdo morda v dobro, sam pa bo nosil v sebi vedno skrito breme, ko se bo spraševal o skriti škodi, ki jo je morda naredil s svojo odločitvijo. Taka skrita bremena so neredko del cene, ki jo plačuje sam zase, kdor se posveča javnemu delu. Motiti se je človeško, priznanje napake pa je znak človeka, ki je vreden zaupanja, kar je najdragocenejši kapital, ki si ga lahko pridobi javni delavec.

Večina dogovorov v demokratični družbeni ureditvi ne sega na področje moralnih vrednot. Ob ohranjanju pluralizma se nanašajo dogovori navadno na usklajevanje interesov. Demokracija v okviru republike je kot vsaka človeška storitev nepopolna, a je vendarle v skladu s človekovim osebnim dostojanstvom in z njegovo pravico do svobode v miru in pravičnosti. Čeprav bodo volivci le redko sledili vodnikom, ki jih usmerjajo k velikim vrednotam, vendar tudi nedosledni in omahujoči ne bodo vedno zaupali takim, ki jih zavajajo v dekadenco utvar. Tudi množica ima prebliske spoznanj, ki so posledica prvotne poklicanosti k resnici, dobroti in lepoti. Sestavljajo jo osebe, ki so Božji otroci in Njegove stvari in se ne morejo izogniti poklicanosti k Stvarniku, čeprav se mu kot svobodna bitja lahko upirajo. Zato množica ne prestopi niha. So obdobja, ko je slabša od posameznikov, ki jo sestavljajo, pa so tudi dobe, ko je boljša od njih.

Drobna nihanja med tem, kar spoznamo za dobro, in med privlačnim, ki je lahko

slabo, občutimo v sebi vsi ljudje, a se v množici potencirajo. Zato ne bi smeli tej niti neodgovorno zaupati niti obupavati nad njo, marveč se zavedati, da smo kot kristjani soodgovorni za vsakega od posameznikov, pa tudi za ljudstvo kot celoto. Ta misel, ki nas ob zaupanju v božjo pomoč lahko obvaruje tako skušnjave triumfalizma kakor malodušja, nas hkrati spominja, naj množice in posameznikov, ki jo sestavljajo, ne puščamo samih pod vplivom medijev, politikov in modnih trendov, ki jih skušajo voditi po poti razosebljenja v smeri vabljenih videzov čutnega materializma. Pomeni, da smo jim dolžni nuditi oporo tako na osebni ravni kakor s pomočjo sredstev množičnega obveščanja in sodobne tehnologije.

CENA ZVESTOBE

Pravičnost in mir v družbi sta ideala, dobrini, za kateri se moramo neprestano truditi, čeprav vemo, da sta kot dokončno stanje na svetu nedosegljivi. Podobno je kristjanu v osebni življenju tak cilj svetost, h kateri mora biti z Božjo pomočjo usmerjen in upati, da ga čaka po očiščevanju v večnosti kot dar. Ali se kristjani potemtakem trudimo za neko nedosegljivo utopijo? Nikakor. Poklicani smo, da "svobodno sodelujemo pri Stvarnikovih načrtih".⁸

Vprašajmo se le, kaj bi bilo, če bi se nehali truditi, če bi povესili roke pri delu, h kateremu smo poklicani. Življenje brez smisla, brez velikodušne ljubezni, z opešano solidarnostjo, bi v brezobzirni tekmi postalo neznosno breme, družba pa bi namesto občestva, v katerem dosegamo osebno rast in srečo, postajala brezizhodna ječa. Vsaka splošno

sprejeta zmota, prav kakor vsaka krivica in laž, vodi v smeri te ječe. Zato smo dolžni širiti resnico, ki osvobaja, in delati za pravico, ki omogoča zdravo sožitje med ljudmi.

Javno delo izpostavlja človeka, ki se mu posveča, navadno še v večji meri kot druge ljudi, skušnjavi varljivih bližnjic pri iskanju kompromisov in dobrin. Zato potrebuje smer-nice, ki mu jih nudi vera. Živeti kot kristjan ni vedno lahko in zato pri tem potrebujemo in prosimo za Božjo pomoč. Kolikor težje in bolj naporno je za kristjana javno delovati, toliko več pomoči potrebuje, bodisi da zanjo prosi sam ali da mu jo izprosijo drugi.

Ker smo kristjani poklicani, da smo družbi sol in kvas, se ne smemo upirati vlogi manjšine, ki služi celoti. V tem pogledu je vsak kristjan javni delavec z nalogo, da posreduje in širi z veseljem sporočilom resnico, čisto in nepokvarjeno kot sol, da z jasno, dobrohotno besedo in zgledom prežene zmoto in laž ter z dobrimi deli pomaga prekvašati družbo. Smer, po kateri stopa, mu zaznamujejo moralne vrednote. Zato ta pot ne more biti nikoli pogojevana od števila oseb, ki mu sledijo. Biti manjšina je lahko kdaj tudi del cene, ki jo plačuje kristjan za življenje v svobodi, v skladu s svojo poklicanostjo in smislom.

1. KKC 37.

2. KKC 398.

3. Sveta Terezija Avilska, Pot popolnosti, prevedel Stanko Majcen, Karmeličanski samostan Sora, 2000, XXI, 9, str. 85.

4. KKC 407-

5. KKC 409-

6. Jean Danielou: "Scandalouse vente", španski prevod: "Escándalo de la verdad", Castilla, Madrid 1962, str. 97.

7. Prim. Raz, 3, 15-16.

8. KKC 323.